

การบริหารจัดการที่ดินตามนโยบายรัฐบาลด้วยโครงการบอกดิน
LAND MANAGEMENT ACCORDING TO THE GOVERNMENT'S
POLICY WITH THE BOKDIN PROJECT

¹จักรพงษ์ ชื่นดวง

Jackapong Chuendoung

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ประเทศไทย
Ramkhamhaeng University, Thailand

Jackapong19@gmail.com

Received: September 16, 2023; **Revised:** November 25, 2023; **Accepted:** December 31, 2023

บทคัดย่อ

การแก้ไขปัญหาความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำของสังคมเป็นภารกิจของทุกรัฐบาลที่ผ่านมา ในรัฐบาลปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการด้านทรัพยากรที่ดินของประเทศ กรมที่ดินมีภารกิจในการจัดที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินและนโยบายของรัฐบาล โดยจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนที่ยากจนที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีน้อยไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ พร้อมจัดสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานที่จำเป็น เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน และเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเครือข่ายอย่างยั่งยืนภายใต้วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง กรมที่ดินจึงได้ดำเนินการจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้แก่ประชาชนตามโครงการบอกดินเพื่อนำข้อมูลที่ดินของประชาชนมาบริหารจัดการที่ดินให้เป็นไปตามกฎหมาย และเป็นการจัดระเบียบการถือครองที่ดินของรัฐและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ : การบริหารจัดการที่ดิน, นโยบายรัฐบาล, โครงการบอกดิน

¹ นักศึกษา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

Abstract

Poverty alleviation Reducing social inequality is the mission of every government. In the past, the current government has issued the National Land Policy Committee Act B.E. 2557 to solve the problem of land resource management of the country. The Department of Lands has a mission to manage land according to the Land Code and government policies. By providing arable land and housing for poor people who do not have their own land to cultivate. or few are not enough for occupation ready to build necessary basic utilities in order to improve the quality of life and well-being of the people and to strengthen the stability and strength of the community and promoting sustainable participation of the network under the sufficiency economy way of life. The Department of Lands therefore proceeded to provide arable and residential land for the people according to the Bokdin project in order to bring people's land information to manage the land in accordance with the law. and to organize the land holdings of the state and maximize benefits.

Keywords: Land Management, Government Policy, Bokdin project

บทนำ

ทรัพยากรดินในประเทศไทยถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนในประเทศ ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน ที่ดินและทรัพยากรดินนับเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด แต่การเข้าถึงและการจัดสรรการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรที่ดินมีความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมในการกระจายการถือครองที่ดิน ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ทั้งพื้นที่ป่าไม้และพื้นที่ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ซึ่งยังไม่ได้ถูกกระจายหรือจัดสรรให้แก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม อันมีสาเหตุหลักมาจากความไม่เสมอภาคในสิทธิและอำนาจการจัดการทรัพยากร นำไปสู่ความขัดแย้งก่อให้เกิดข้อพิพาทในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน โดยในหลายกรณีนำไปสู่การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ที่มาจากการแย่งชิงทรัพยากร ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยพยายามช่วยเหลือประชาชน ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้นำไปสู่การกำหนดนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แลงต่อสภานิติบัญญัติ เมื่อวันที่ 11 กันยายน 2557 มีนโยบายที่จะดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งหมด 11 ด้าน หนึ่งในนั้น คือ การลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการของรัฐ เพื่อแก้ไขปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกรและการรุกคืบเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยการกระจายสิทธิการถือครองให้แก่ผู้ที่ยูอยู่ในที่ที่ไม่ได้รูกล้ำ และออกมาตรการป้องกัน

การเปลี่ยนมือไปอยู่ในครอบครองของผู้มิใช่เกษตรกร แก้ไขปัญหาเขตที่ดินทับซ้อนและแนวเขตพื้นที่ป่าไม่ชัดเจน อันก่อให้เกิดข้อขัดแย้งระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558 หน้า 1-16)

โครงการบอกดิน เป็นหนึ่งในนโยบายที่สนับสนุนนโยบายที่ดินแห่งชาติของรัฐบาลนำมาแก้ไขปัญหาในที่ดินของประชาชน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงการบริการของภาครัฐ ซึ่งเป็นผลการดำเนินการของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ หรือเรียกชื่อย่อว่า “คทช.” โครงการบอกดินได้จัดทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2563 โดยกรมที่ดิน เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการตามยุทธศาสตร์ และนโยบายรัฐบาลโดยยึดหลักภาครัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม และสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ด้วยการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ Social Media มาประยุกต์ใช้ในการรับแจ้งข้อมูลด้านที่ดินจากภาคประชาชน เพื่อนำไปตรวจสอบและประมวลผลด้วยโปรแกรมสารสนเทศด้านภูมิสารสนเทศบนระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัล สร้างความสะดวกสบายให้กับประชาชนและช่วยลดค่าใช้จ่ายภาครัฐ (กรมที่ดิน, 2565)

นโยบายการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดิน

นโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ (พ.ศ. 2566 - 2580) พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มาตรา 10 (1) กำหนดให้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ มีหน้าที่และอำนาจในการกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เพื่อขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี โดยมาตรา 13 และมาตรา 14 กำหนดว่า ในการดำเนินการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติประกาศกำหนด และเมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศแล้ว ให้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้คณะกรรมการตามกฎหมายอื่น หรือหน่วยงานของรัฐ ดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ ประกอบกับคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2565 เห็นชอบนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ (พ.ศ. 2566-2580) ตามที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติเสนอ ซึ่งเป็นการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เพื่อใช้เป็นกรอบนโยบายหลักในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และฟื้นฟู เกิดการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง บูรณาการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมตามศักยภาพของที่ดินและสมรรถนะของที่ดิน เชื่อมโยงกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของประเทศ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ส่งผลให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินเกิดการพัฒนายั่งยืนและมีคุณภาพ

ทั้งนี้ กล่าวได้ว่าการกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศต้องกำหนดเป้าหมาย นโยบาย และทิศทางในการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ นโยบายการบริหารประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชน และหลักภูมิสังคม ซึ่งอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ การอนุรักษ์ที่ดินและทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมการบูรณาการให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นไปอย่างเหมาะสมตามศักยภาพของที่ดิน รวมทั้งวิถีปฏิบัติและระยะเวลาในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ในนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ

นอกจากนี้ ความพยายามในการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการบริหารจัดการทรัพยากรดินให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีมาในทุกรัฐบาล คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 กล่าวถึงการแก้ไขการบริหารจัดการทรัพยากรดินไว้ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านที่ 3 เน้นการลดความเหลื่อมล้ำของสังคม และการสร้างโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐ และด้านที่ 9 เน้นการรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากร และการสร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยหลักการแล้วรัฐบาลต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของประเทศเกี่ยวกับทรัพยากรดินและการกระจายสิทธิการถือครองที่ดิน และการแก้ไขปัญหาการบุกรุกในที่ดินของรัฐ

การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินอย่างยั่งยืน

ที่ดินและทรัพยากรดินถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำเนินชีวิต และการใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามที่ดินเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ในขณะที่ความต้องการในการใช้ประโยชน์ที่ดินของประชาชนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งในเรื่องของที่ดินตามมาเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การกระจายการถือครองที่ดินอย่างไม่เป็นธรรม การบุกรุกพื้นที่ป่า ตลอดจนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับศักยภาพ ฯลฯ ซึ่งหากมองภาพรวมของปัญหาที่เกิดขึ้นจะพบว่า ต้นตอของปัญหาที่แท้จริง คือ การขาดเอกภาพในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศและการบังคับใช้กฎหมายเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับ ประกอบกับการไม่มีหน่วยงานกลางที่จะควบคุม กำกับ ดูแล เพื่อให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศมีความเป็นเอกภาพ ซึ่งปัญหาที่ดินและทรัพยากรดินที่เกิดขึ้นในตลอดช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ ปัญหาเหล่านี้จะยังคงเป็นปัญหาที่ถูกสั่งสมเป็นระยะเวลานาน และมีความรุนแรง ความซับซ้อน และยากต่อการแก้ไข

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว และได้บัญญัติไว้ในมาตรา 72 ว่า “รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรดินโดยวางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งกำหนดให้รัฐต้องจัดให้มีมาตรการการกระจายการถือครองที่ดิน เพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม” ประกอบกับในมาตรา 258 (ซ.) บัญญัติว่า “ให้จัดให้มีการกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการตรวจสอบกรรมสิทธิ์และการถือครองที่ดินทั่วประเทศ เพื่อแก้ไขปัญหากรรมสิทธิ์และสิทธิการครอบครองที่ดินอย่างเป็นระบบ” นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ภายใต้ประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ได้กำหนดให้มีการกระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร โดยแก้ปัญหาคความขัดแย้งระหว่างเขตพื้นที่ป่าทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของประชาชน รับรองสิทธิชุมชนในการเข้าใช้ประโยชน์ที่ดิน กำหนดมาตรการเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์อย่างเป็นธรรม การกระจายการถือครองที่ดินในขนาดที่เหมาะสมต่อการประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการถือครองที่ดิน ปรับระบบเอกสารสิทธิการถือครองที่ดินประเภทต่างๆ ให้ผู้มีรายได้น้อย ผู้ที่ไม่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ใช้เป็นหลักฐานประกอบการพิจารณาสินเชื่อกับสถาบันการเงินได้ รวมทั้ง ปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในการใช้ประโยชน์ที่ดินสาธารณะ เพื่อการประกอบอาชีพสำหรับประชาชน และเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ด้วยการนี้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 ขึ้น มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2562 โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเกิดความเป็นเอกภาพ มีกรอบแนวทางที่ชัดเจนภายใต้การกำกับควบคุมของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) โดยกำหนดให้สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (สคทช.) ทำหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคงของประเทศ โดยบูรณาการการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภูมิสังคม ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัด มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ สคทช. จึงได้ดำเนินการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ ระยะ 15 ปี (พ.ศ. 2566 - 2580) เพื่อเป็นกรอบนโยบายและทิศทางหลักระยะยาวสำหรับการบริหารจัดการเชิงนโยบาย ซึ่งกรอบนโยบายหลักระยะยาว 15 ปี ประกอบด้วย นโยบาย 4 ด้าน ได้แก่ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ, 2565) ในการสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ การใช้ที่ดินและทรัพยากรดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนการบูรณาการและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินอย่างมีเอกภาพ

ทั้งนี้ ภายใต้กรอบนโยบายหลักระยะ 15 ปี ได้มีการแปลงไปสู่การปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศให้เป็นไปอย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันเป็นเชิงรุก และสามารถแก้ไขปัญหาที่ดินและทรัพยากรดินได้อย่างเป็นรูปธรรม โดย สคทช. ได้จัดทำแผนปฏิบัติการด้านการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ซึ่งเป็นแผนระยะกลางที่นับเป็นก้าวที่สองของการบริหารจัดการเชิงนโยบายสำหรับเป็นกรอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายที่กำหนด โดยการจัดทำแผนฯ ได้ผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันวิเคราะห์กลุ่มประเด็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องดำเนินการเร่งด่วน ในระยะ 5 ปีแรก ได้แก่ ประเด็นเรื่องการรักษาสมดุลระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับดิน การแข่งขันการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรดิน การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน การกระจายการถือครองที่ดิน และการขาดความเป็นเอกภาพและประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน โดยกลุ่มประเด็นปัญหาเหล่านี้นำมาซึ่ง 5 ประเด็นยุทธศาสตร์ คือ (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ, (2565)

1. การสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และการรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ การส่งเสริมความยั่งยืนของการจัดการที่ดินและระบบนิเวศ
2. การสร้างคุณภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรดินตามศักยภาพ
3. การพัฒนาขีดความสามารถในการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรดิน
4. การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และการบูรณาการและสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน

โดยมุ่งหวังให้มีการใช้ประโยชน์อย่างมีคุณภาพและความคุ้มค่า การเสริมสร้างขีดความสามารถของเกษตรกร การกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม รวมทั้งการจัดการที่ดินอย่างเป็นระบบ มีศักยภาพสูง และมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าก้าวเดินในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ จะมีอุปสรรคและความท้าทายในรูปแบบต่างๆ แต่ในทุกการณ่นั้น ได้มีกรอบทิศทางที่เป็นเข็มทิศในการมุ่งสู่เป้าหมายร่วมกัน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการขับเคลื่อน โดยอาศัยการบูรณาการของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้รับรู้ เข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของนโยบายและแผน เพื่อให้การก้าวเดินในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเป็นไปอย่างมีเอกภาพ มั่นคงและยั่งยืน นำมาซึ่งความสุขและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของประชาชนคนไทยทุกคนต่อไป ดังคำขวัญ สคทช. ที่ว่า “บริหารจัดการที่ดิน ประชาชนอยู่กินยั่งยืน” การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ ที่ดินของรัฐมีในหลายกระทรวงที่กำกับดูแล แต่ถูกบุกรุกเข้าทำประโยชน์โดยราษฎร เช่นกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ทั้งนี้รวมทั้งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ แม้ไม่ได้เป็นพื้นที่สงวนหวงห้ามโดยตรงแต่ก็เป็นการบุกรุกพื้นที่ทำกินโดยตรงในพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องนี้หลายรัฐบาลพยายามจะแก้ไขให้สามารถเกิดประโยชน์กันทุกฝ่าย ในการบุกรุกที่ดินของรัฐมีมาทุกยุคสมัย เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2535) อธิบาย

ว่า ความขัดแย้งในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ได้แบ่งเป็น 4 ยุค คือ ยุคสังคมบ้านป่า ยุคสัมปทาน ยุคพิชชาณิษฐ์ และยุครัฐหวงป่า ซึ่งเป็นยุคที่ภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าในชุมชนท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพราะป่ามีน้อยลง เพื่อที่จะรักษาป่าไม้เอาไว้ จึงมีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าสงวนประเภทต่างๆ เอาไว้เป็นของรัฐ และมีการอพยพโยกย้ายขับไล่ชุมชนออกจากพื้นที่ในบางแห่งจึงเกิดประเด็นขัดแย้งทางกฎหมายระหว่างรัฐ และประชาชนในเรื่องป่า และที่ดิน จนเป็นปัญหามาถึงปัจจุบัน นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวว่าคนจนกับนโยบายการทำให้งนของรัฐ เพราะคนจนคือ ผู้ที่ไม่มีโอกาสเป็นเจ้าของทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต และการจะแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องแก้ไขตั้งแต่โครงสร้างในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติทั้งในเรื่องที่ดิน และป่าไม้ของรัฐที่ระบบและหน่วยงานราชการขาดการประสานงานกันทำให้ละเลยชุมชนท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากป่า ตลอดจนมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนและหน่วยงานรัฐ นโยบายของรัฐคือตัวหลักที่ก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งสาเหตุหลักของการบุกรุกป่า คือการไม่มีที่ดินทำกินของชาวบ้านหรือมีแต่ไม่พอที่จะทำกิน จึงต้องบุกรุกป่าเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัว อีกทั้งการขาดเอกสารสิทธิในที่ดินก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการบุกรุกที่ดินในเขตป่า และที่สำคัญคือรัฐยังไม่มีมาตรการการจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจน ซึ่งปัญหาการบุกรุกในที่ดินรัฐเพิ่มมากขึ้น เพราะประชาชนยากจน ขาดที่ทำกิน ด้วยจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและพื้นที่ทำกินมีเท่าเดิม ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะขาดการดูแลและแก้ไขเนื่องด้วยปัจจัยหลายด้าน อาทิ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างเพียงพอ ประชาชนขาดจิตสำนึก ไม่ให้ความร่วมมือในการช่วยกันแก้ไขปัญหา โดยอ้างว่าตนมีสิทธิเพราะอาศัยอยู่ในพื้นที่มาตั้งแต่บรรพบุรุษ และที่สำคัญประชาชนไม่ทราบกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน อันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการราชการของหน่วยงานภาครัฐที่ดูแล

คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) เกิดขึ้นตามคณะรัฐมนตรี มีมติอนุมัติออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ และประกาศในราชกิจจานุเบกษามีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2557 เป็นต้นไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2557) นโยบายของรัฐต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน และการแก้ไขปัญหาการบุกรุกเพื่อทำกินในที่ดินของรัฐ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกรัฐบาลทุกยุคทุกสมัยและเป็นสิ่งที่รัฐบาลทุกยุคทุกสมัยพยายามแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยเหลือประชาชน และนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบายแห่งชาติ ดังเช่น นโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ซึ่งในคำแถลงของนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติ วันศุกร์ที่ 12 กันยายน 2557 มีนโยบายที่จะดำเนินการบริหารราชการแผ่นดิน โดยข้อ 3 การลดความเหลื่อมล้ำของสังคมและการสร้างโอกาสเข้าถึงการบริการภาครัฐ ข้อ 3.7 แก้ปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของเกษตรกรและการรุกรานเขตป่าสงวน โดยการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีที่ดินทำกินและออกมาตรการป้องกันการใช้ที่ดินไปอยู่ในครอบครองของผู้มีใช้เกษตรกร และด้านที่ 9 การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และข้อ

9.3 เร่งการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน นอกจากนี้ในคราวประชุมร่วมคณะรักษาความสงบแห่งชาติและคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2527 หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติและนายกรัฐมนตรี มีข้อสั่งการ ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินขึ้นโดยให้มีผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการ รวมทั้งให้มีผู้แทนจากภาคเอกชนและภาคประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในคณะกรรมการด้วย (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2557 เห็นชอบร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ ซึ่งผ่านการตรวจพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนพิเศษ 206 ง ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2557 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 ตุลาคม 2557 เป็นต้นไป โดยมีเหตุผลความจำเป็น เพื่อให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และพัฒนาศักยภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของประเทศ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2557 กำหนดให้มีคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า คทช. มีอำนาจหน้าที่จัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ และกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยในการจัดทำนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ คทช. ต้องคำนึงถึงอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของหน่วยงานของรัฐ สิทธิในทรัพย์สินของประชาชน การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และหลักการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของประเทศ เพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และความมั่นคง โดยบูรณาการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภูมิสังคม ซึ่งจะทำให้การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน ของประเทศที่มีอยู่อย่างจำกัดมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562) สาระสำคัญดังนี้

องค์ประกอบ คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นรองประธานกรรมการ กรรมการโดยตำแหน่ง จำนวน 8 คน กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติเป็นกรรมการและเลขานุการ รวมจำนวนทั้งสิ้น 19 คน

อำนาจหน้าที่ พระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. 2562 มีอำนาจหน้าที่หลักในการกำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ

เพื่อขอความเห็นชอบต่อคณะรัฐมนตรี การติดตามการตรวจสอบและประเมินผลกำหนดมาตรการหรือแนวทางการกระจายถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม ซึ่งรวมรูปแบบการจัดที่ดินในลักษณะแปลงรวมโดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ หรือรูปแบบในลักษณะอื่นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คทช. กำหนด โดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเพื่อให้การใช้ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุดกำหนดมาตรการหรือแนวทางเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานของรัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดิน มีการตรา แก้ไข ปรับปรุง หรือยกเลิกกฎหมายเกี่ยวข้อง การแก้ไขปัญหาแนวเขตที่ดินของรัฐ และมาตรการช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากการกำหนดแนวเขตที่ดินของรัฐ การเชื่อมต่อระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศของที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศเพื่อการวางแผนพัฒนาการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ รวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ

กลไกการดำเนินงาน การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล มีกลไกการดำเนินงาน 2 ระดับดังนี้ 1) กลไกระดับนโยบาย คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) มีอำนาจหน้าที่จัดทำนโยบายและแผน การบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรดินของประเทศ เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ และกำหนดแนวทางหรือมาตรการเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามนโยบาย และแผนบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรอย่างเหมาะสม 2) กลไกระดับการขับเคลื่อนผ่านคณะอนุกรรมการภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ จำนวน 4 คณะ เพื่อเป็นกลไกที่ใช้ในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ดังนี้ 2.1) คณะอนุกรรมการจัดหาที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประธานมีอำนาจหน้าที่ในการสำรวจ ตรวจสอบ จัดทำข้อมูลที่ดิน และแผนที่ขอบเขตที่ดินที่จะจัดให้แก่ผู้ยากไร้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย พร้อมด้วยรายชื่อผู้ครอบครอง และส่งมอบให้คณะอนุกรรมการจัดที่ดินดำเนินการ 2.2) คณะอนุกรรมการจัดที่ดิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานมีอำนาจหน้าที่ในการสำรวจ ตรวจสอบ และจัดทำข้อมูลผู้ยากไร้ที่ไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย รวมทั้งกำหนดหลักเกณฑ์การจัดที่ดินในรูปแบบชุมชนที่เหมาะสม เช่น สหกรณ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบพื้นที่ 2.3) คณะอนุกรรมการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริม พัฒนาอาชีพ และการตลาดในรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การใช้ระบบการอนุรักษ์ดิน และน้ำ โดยการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค พัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ในรูปแบบสหกรณ์หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริม สนับสนุนให้สหกรณ์/ชุมชน เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริ 2.4) คณะอนุกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัด (คทช.จังหวัด) ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่สำรวจ ตรวจสอบ จัดทำข้อมูลที่ดิน และแผนที่ขอบเขตที่ดินที่จะจัดให้แก่ผู้ยากไร้ที่ไม่มีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การตรวจสอบและจัดทำบัญชีรายชื่อผู้ครอบครองที่ดิน และรายชื่อผู้ยากไร้ การจัดทำแผนปฏิบัติการการจัดที่ดิน การส่งเสริมและพัฒนาอาชีพและการตลาดให้แก่ผู้ยากไร้ การตรวจสอบหลักเกณฑ์ในการจัดที่ดิน และจัดที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้ รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ และการตลาด ตลอดจนการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภค โดยดำเนินการร่วมกับคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562)

โครงการบอกดิน

ที่ดินเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่งในการวางแผนและการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ หลังจากประเทศไทยได้ประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบกับประเด็นยุทธศาสตร์ชาติที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งมีประเด็นหลักด้านการลดความเหลื่อมล้ำสร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ โดยการกระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากร เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข ซึ่งที่ผ่านมากรมที่ดินได้ดำเนินการกระจายการถือครองที่ดินโดยการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้กับประชาชนไปจำนวนจำนวน 38 ล้านแปลง เนื้อที่ 126 ล้านไร่ และยังคงเหลือที่ดินที่ยังไม่ได้ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินอยู่กระจุกกระจายทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก การออกเอกสารสิทธิในที่ดิน เพื่อความมั่นคงในการถือครองที่ดินให้แก่ผู้ครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินอย่างทั่วถึง ซึ่งที่ผ่านมาการสำรวจข้อมูลที่ดินที่ยังไม่มีการออกโฉนดที่ดินทั้งการรวบรวมจากแผนที่หรือการรับแจ้งหรือการร้องขอจากราษฎร โดยเฉพาะข้อมูลที่ได้จากราษฎรเมื่อได้ตรวจสอบโดยประมาณแล้วส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่ตกค้างที่มีจำกัดทางกฎหมายไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้ หรือเป็นพื้นที่ที่สามารถออกโฉนดที่ดินได้เฉพาะการเดินทางสำรวจตามมาตรา 58, 58 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดินเท่านั้น แต่เนื่องจากการรับแจ้งข้อมูลความต้องการของราษฎรไม่มีรูปแบบวิธีการที่ชัดเจนส่งผลให้การติดต่อสื่อสาร การจัดเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบ ตลอดจนการกำหนดแผนงานวิธีการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับสิทธิในที่ดินที่ราษฎรพึงมีพึงได้ตามกฎหมายเป็นไปอย่างล่าช้า และไม่ชัดเจน กรมที่ดินจึงได้จัดทำโครงการ “บอกดิน” เพื่อการสำรวจข้อมูลที่ดินสำหรับนำไปบริหารจัดการให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลโดยสามารถแจ้งตำแหน่งที่ดินที่ยังไม่ได้ออกโฉนดที่ดินผ่านโทรศัพท์มือถือ Smartphone ทาง Application SmartLands และเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน ซึ่งเป็นการดำเนินโครงการตามยุทธศาสตร์ และนโยบายรัฐบาลโดยยึดหลักการรัฐของประชาชน เพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม และสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ด้วยการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) มาประยุกต์ใช้ในการรับแจ้งข้อมูลด้านที่ดินจากภาคประชาชน เพื่อนำไปตรวจสอบและประมวลผลด้วยโปรแกรมสารสนเทศด้านภูมิสารสนเทศบนระบบการทำงานที่เป็นดิจิทัล สร้างความสะดวกสบายให้กับประชาชนและช่วยลดค่าใช้จ่ายภาครัฐ

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2562 อธิบดีกรมที่ดินได้อนุมัติให้มีการจัดทำโครงการ “บอกดิน” (ระยะที่ 1) เปิดการรับแจ้งข้อมูลผ่านทางระบบ Line Official Account โดยเปิดให้เข้าถึงข้อมูล เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2563 ถึง 31 กรกฎาคม 2563 ซึ่งมีผู้แจ้งข้อมูลผ่านทางระบบทั้งสิ้น จำนวน 11,899 ราย ตรวจสอบตำแหน่งที่ดินตามที่ใช้บริการ “บอกดิน” แจ้งตำแหน่งไว้แล้ว ปรากฏว่าอยู่นอกเขตที่ดินของรัฐซึ่งอาจออกโฉนดที่ดินได้ จำนวน 6,625 ราย และอยู่ในเขตที่ดินของรัฐ จำนวน 5,274 ราย จากผลการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ทำให้ได้ทราบถึงข้อมูลผู้ที่ต้องการแจ้งข้อมูลให้กับกรมที่ดินเป็นจำนวนมาก และทำให้กรมที่ดินทราบข้อมูลดังกล่าวอย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ แต่ผลที่ได้รับยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายด้านด้วยกัน

อาทิ เช่น การประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มประชาชนที่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย และยังถือว่าได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย อีกทั้ง ผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารยังขาดความรู้ ความเข้าใจ ในวิธีการที่กรมที่ดินได้ให้คำแนะนำ ซึ่งในจำนวนผู้ที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ยังขาดอุปกรณ์ เช่น โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนซึ่งเป็นเครื่องมือในการส่งข้อมูลที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงทำให้กรมที่ดินมีแนวคิดในการพัฒนาโครงการบอกดิน โดยอาศัยเทคโนโลยีในปัจุบันประมาณถัดไปได้มีการพัฒนาระบบเพื่อให้เข้าถึงข้อมูลได้ง่ายขึ้น

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 (ระยะที่ 2) ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการรับแจ้งจากเดิมซึ่งใช้วิธีสื่อสารกับผู้ใช้บริการผ่านช่องทาง Line Official Account เป็นการรับแจ้งข้อมูล ผ่าน Application ที่เป็นระบบอัตโนมัติ และนำข้อมูลไปบริหารจัดการด้วยโปรแกรม Database และโปรแกรมภูมิสารสนเทศ โดยได้ออกแบบ “บัตรบอกดิน” เพื่อใช้สำหรับการประชาสัมพันธ์การใช้บริการ “บอกดิน” (ระยะที่ 2) ซึ่งเปิดรับแจ้งข้อมูลตำแหน่งที่ดิน เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2564 ถึง 30 มิถุนายน 2564 มีผู้แจ้งข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน 447,306 ราย ได้ตรวจสอบตำแหน่งที่ดินตามที่ใช้บริการ “บอกดิน” แจ้งตำแหน่งไว้ปรากฏว่า อยู่นอกเขตที่ดินของรัฐซึ่งอาจออกโฉนดที่ดินได้ จำนวน 249,985 ราย และอยู่ในเขตที่ดินของรัฐ จำนวน 197,321 ราย จากผลของการดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จะเห็นได้ว่ามีผลงานการรับทราบถึงข้อมูลจากประชาชนผู้มีส่วนได้เสียเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากหลายเท่าตัวจึงเป็นผลงานที่ทำให้พิสูจน์ได้ว่าผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากแนวคิดในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ โดยเฉพาะด้านการบริหารจัดการนโยบายสาธารณะมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้นโดยการใช้นวัตกรรมแนวใหม่หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน ซึ่งทำให้กรมที่ดินประหยัด เวลา ใช้เวลาอย่างคุ้มค่าในเวลาที่สั้นและประหยัดงบประมาณในการออกไปสำรวจด้วยวิธีการที่จะต้องส่งบุคลากรไปสำรวจในพื้นที่เหล่านั้น ซึ่งต้องใช้เวลาบุคลากรและงบประมาณจำนวนมากเป็นการชี้ให้เห็นว่าเป็นการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่อย่างแท้จริง แต่ในห้วงเวลาดังกล่าวนี้กรมที่ดินยังมองเห็นอีกว่ายังมีข้อมูลที่ต้องการอีกเป็นจำนวนมาก เกี่ยวกับเรื่องปัญหาการถือครองที่ดินที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานกรมที่ดินและหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดอยู่ในพื้นที่คือกรมการปกครองซึ่งดูแลพื้นที่ในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดและเกิดการประชาสัมพันธ์ทั่วถึงอีกทั้งได้หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบูรณาการ การจัดการภาครัฐแนวใหม่ร่วมกัน กรมที่ดินจึงได้ร่วมมือกับกรมการปกครอง จัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชน โครงการบอกดินมีวัตถุประสงค์ คือ 1. เพื่อการสำรวจข้อมูลที่ดินที่ประชาชนครอบครองทำประโยชน์โดยยังไม่มีโฉนดที่ดินหรือหลักฐานอื่นสำหรับที่ดิน 2. การนำเทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการบริหารจัดการโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับที่ดิน 3. การปรับปรุงระบบการให้บริการของภาครัฐตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการนำโปรแกรมทางด้านแผนที่ที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาใช้ในการประมวลผล 4. การจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินที่ยังไม่มีโฉนดที่ดินให้อยู่ในรูปแบบข้อมูล Digital เพื่อบริหารจัดการที่ดินได้อย่างเป็นระบบ และตรวจสอบได้ 5. ลดปัญหาการร้องหรือร้องขอเอกสารสิทธิในที่ดินผ่านทางหน่วยงานภาครัฐ 6. นำข้อมูลที่เกิดจากความต้องการของประชาชนไปจัดทำแผนการปฏิบัติงานในแต่ละปีงบประมาณได้อย่างถูกต้อง โปร่งใส เป็นธรรม และการขับเคลื่อน

สำหรับในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (ระยะที่ 3) กรมที่ดินได้มีการขับเคลื่อนโครงการ “บอกดิน 3” โดยเล็งเห็นถึงบทบาทความสำคัญของนายอำเภอในระดับพื้นที่มาบูรณาการการทำงานร่วมกับสำนักงานที่ดินจังหวัด/สาขา/ส่วนแยก แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนในเรื่องที่ดินทำกินให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยโครงการ “บอกดิน 3” เปิดให้ประชาชนแจ้งข้อมูลและตำแหน่งที่ตั้ง ที่ดินของตนเองได้ง่าย ๆ เพียงใช้ Smartphone ที่เชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ตผ่าน 3ช่องทาง โดยสแกนเข้าระบบบน “บัตรบอกดิน” ได้ที่สำนักงานที่ดินทั้ง 461 แห่งทั่วประเทศ เว็บไซต์ <https://bokdin3.dol.go.th> และ Application “SMARTLANDS” เลือกหัวข้อ “บอกดิน” ซึ่งมีผู้แจ้ง จำนวน 169,130 ราย พบว่า 5 จังหวัดที่มีการแจ้งข้อมูลที่ดินสูงสุด ได้แก่ อุบลราชธานี 10,703 ราย นครพนม 8,643 ราย นครราชสีมา 8,329 ราย ศรีสะเกษ 8,315 ราย และเชียงราย 6,946 ราย แต่ใน การดำเนินการของกรมที่ดินก็ยังปัญหา อาทิ เช่น ในบางพื้นที่ที่ไม่มีโทรศัพท์จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่ ดังกล่าวไม่สามารถส่งข้อมูลผ่านทางโทรศัพท์ได้ ซึ่งมองได้ว่าการจัดการบริหารงานภาครัฐเพื่อสามารถ ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มีลักษณะเป็นพลวัตมากขึ้นอีกต่อไป ความเข้าใจถึงองค์ ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพของระบบการบริหารภาครัฐในการตอบสนองต่อผลประโยชน์ สาธารณะจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการภาครัฐ โดยนำหลักการเพิ่ม ประสิทธิภาพของระบบราชการและการแสวงหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ เช่น การบริหารงาน แบบมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์การบริหารงานแบบมืออาชีพ และการคำนึงถึงหลักความคุ้มค่า การให้ ความสำคัญต่อค่านิยม จรรยาบรรณวิชาชีพ ตลอดจนการมุ่งเน้นการให้บริการแก่ประชาชนโดยคำนึงถึง คุณภาพเป็นสำคัญ

นอกจากนี้กรมที่ดินได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและในโอกาสครบรอบ 120 ปีของกรมที่ดินได้ มีการพัฒนาระบบดิจิทัลทรานส์ฟอร์มเมชัน คือ การนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการทำงานเพื่อให้ ประชาชนมีความสะดวก ความสบาย ลดค่าใช้จ่าย และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการพัฒนา เครื่องมือ เครื่องใช้ ในโครงการบอกดินของกรมที่ดินภายใต้กระทรวงมหาดไทย ซึ่งดำเนินการ ตามยุทธศาสตร์ชาติและนโยบายของรัฐบาล โดยยึดหลักภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชน ส่วนรวม กรมที่ดินจึงได้เปิดโอกาสให้กับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการแจ้งตำแหน่งที่ดินที่ยังไม่มี เอกสารสิทธิ์เป็นของตนเองเพื่อแจ้งให้กรมที่ดินรับทราบ โดยใช้สมาร์ตโฟน และกรมที่ดินจะดำเนินการ ตรวจสอบข้อมูล และประเมินผลด้วยโปรแกรมสาธารณะด้านภูมิสารสนเทศ บนระบบ การทำงานดิจิทัล หรือ GIS เพื่อนำผลไปดำเนินการให้สอดคล้อง เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสมีที่ดิน เป็นของตนเอง โดยการนำไปพิจารณาออกเอกสารสิทธิ์โฉนดที่ดินให้กับประชาชนหรือนำไปใช้บริหาร จัดการที่ดินเพื่อให้เกิดประโยชน์กับประชาชนอย่างเท่าเทียม ลดความเหลื่อมล้ำของประชาชน จากการดำเนินการบริหารจัดการในโครงการบอกดิน 1- บอกดิน 3 ประชาชนที่ไม่มีที่ดินสามารถมีส่วน ร่วมในการแจ้งข้อมูลให้กับบอกดินด้วยวิธีการ 4 ช่องทาง 1. โดยการเข้าไปในเว็บไซต์ของกรมที่ดินหรือ เว็บไซต์บอกดิน 2. โดยการใช้ Line Official 3. Download Application smartland และ 4. ไปที่ สำนักงานของกรมที่ดิน ละขอคิวอาร์โค้ดบัตรบอกดินจากเจ้าหน้าที่เพื่อสแกนเข้าระบบของโครงการ บอกดิน โดยวิธีการที่ใช้ระบบสารสนเทศ ซึ่งประชาชนโดยส่วนใหญ่ใช้ ในชีวิตประจำวัน อยู่แล้ว ทำให้เกิดการลดภาระของรัฐบาลในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ไปตรวจสอบ หรือ

สำรวจเพียงฝ่ายเดียว การที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแจ้งตำแหน่งที่ดินของตนเอง จึงเรียกว่าเป็นแนวทางการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ซึ่งทำให้ลด จำนวนบุคลากร ลดจำนวนเงินงบประมาณ ลดระยะเวลาในการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐ นับได้ว่าวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในโครงการบอกดินเป็นแนวทาง แบบอย่างและเป็นตัวอย่างให้กับ กระทรวงทบวงกรมอื่น ๆ ได้นำไปคิดต่อยอดรวมไปถึงวิธีการในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาวะการดำเนินชีวิตของประชาชนคนไทยในห้วงเวลาที่เป็นปัจจุบัน ได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

การบริหารจัดการที่ดินตามนโยบายรัฐบาลเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินนโยบายของ รัฐบาลที่มุ่งเน้นแก้ไขปัญหาความยากจน ผู้ไร้ที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ลดความเหลื่อมล้ำการถือ ครองที่ดินของประชากรในประเทศ ประเด็นสำคัญคือต้องการแก้ปัญหาการไร้ที่ดินทำกินของ ประชาชน และการกระจายสิทธิการถือครองให้แก่ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ที่ไม่ได้รูกู้ และออกมาตรการ ป้องกันการเปลี่ยนมือไปอยู่ในครอบครองของผู้ที่มีใช้เกษตรกร โดยการใช้เทคโนโลยีดาวเทียม สำรวจ และการสำรวจการออกโฉนดที่ดินของโครงการบอกดินด้วยวิธีการที่ทันสมัยเพื่อแก้ไขปัญหา ที่ดินทำกินของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมที่ดิน. (2565). เดินหน้าโครงการบอกดิน 3 ประชาชนมีส่วนร่วมจัดการที่ดินของตนเอง ผ่าน โทรศัพท์มือถือ. ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566, จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/cid//iid/74390>
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2535). *วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). *คู่มือการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). *การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ภายใต้คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) (ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

